

Nr 29.

Ankom till riksdagens kansli den 7 juni 1941 kl. 12 m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av väckta motioner avseende tillverkningen och försäljningen av rusdrycker m. m.

(2:a avd.)

Till bevillningsutskottet hava hänvisats följande motioner, avseende tillverkningen och försäljningen av rusdrycker m. m., nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 99 i första kammaren av herr *Bergman* m. fl. och nr 137 i andra kammaren av herr *Lindmark* m. fl., i vilka föreslagits, att riksdagen måtte besluta hemställa till Kungl. Maj:t om nödiga åtgärders vidtagande till förhindrande av fortsatt tillverkning av brännvin av ämnen användbara till livsmedel och till djurutfodring, i varje fall efter innevarande tillverkningsperiods utgång samt till ytterligare nedsättning av inbryggningsstyrkan vid tillverkning av pilsner; samt

2) de likalydande motionerna nr 100 i första kammaren av herr *Bergman* m. fl. och nr 134 i andra kammaren av herr *Lindmark* m. fl., vari föreslagits, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, med den rätt som i sådant tidsläge, vari vi nu befinna oss, är lagd i dess hand, snarast vidtaga effektiva provisoriska åtgärder, som äro ägnade att i möjligaste mån avlägsna alkoholfaran från vårt folk, till gagn för folkets hälsa, ekonomi, arbetseffektivitet och försvarskraft, bland annat genom betydligt strängare ransonering än som nu tillämpas vid försäljning av spirituösa drycker».

Beträffande motiveringen för de i motionerna framlagda förslagen, i den mån redogörelse härför ej lämnas i det följande, får utskottet hänvisa till motionerna I: 99 och I: 100.

Enligt 3 kap. 22 § 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning äger Konungen, där så provas nödigt, då krig eller omedelbar krigsfara råder, så ock då arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger, att meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel med rusdrycker eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri. En motsvarande bestämmelse finnes i 26 § av 1919 års pilsnerdricksförsäljningsförordning. Beträffande utskänkning av rusdrycker stadgas i rusdrycksförsäljningsförordningen 5 kap. 1 § 2 mom. bland annat, att kontrollstyrelsen må föreskriva att till gäst må vid samma

besök utskänkas allenast viss högsta myckenhet spritdrycker. Med stöd av nämnda bestämmelse har kontrollstyrelsen den 12 augusti 1938 utfärdat nu gällande föreskrifter angående måltidstväng och kvantitetsbegränsningar m. m. vid utskänkning av rusdrycker.

Efter därom i grundlagsenlig ordning framställd begäran har utskottet mottagit av *kontrollstyrelsen*, *socialstyrelsen* och *statens livsmedelskommission* avgivna utlåtanden, vilka såsom bilagor äro fogade vid detta betänkande.

Till utskottet hava vidare i anledning av de likalydande motionerna I: 100 och II: 134 inkommit skrivelser från Södermanlands läns nykterhetsnämndsförening, Göteborgs och Bohus läns nykterhetsförbund samt Visby nykterhetsnämnd.

Utskottet har under hand inhämtat, att livsmedelskommissionen, därest förhållandena så skulle medgiva, komme att tillåta en användning av råvara för bränning av intill 36 milj. liter sprit.

Utskottet.

Vad först angår de i de likalydande motionerna I: 99 och II: 137 väckta förslagen hava kontrollstyrelsen och livsmedelskommissionen i sina i mars månad innevarande år avgivna utlåtanden framhållit, att tillräckliga skäl för närvarande icke föreligga att på grund av den nuvarande begränsade tillgången på de ämnen, som användas för i motionerna åsyftade tillverkningar, vidtaga särskilda åtgärder för att inskränka dessa. Livsmedelskommissionen har ansett, att ett förbud mot sprittillverkning av potatis kan medföra, att leverantörerna till landets brännerier komma att inskränka sin potatisodling i motsvarande grad, varigenom den potatisreserv på 100,000 ton, som eljest skulle finnas, komme att bortfalla. I fråga om tillverkningen av maltdrycker har kommissionen likaledes framhållit önskvärdheten av att normal odling av korn upprätthålles med hänsyn till att därigenom skapas en betydande spannmålsreserv. Utskottet vill icke minst med hänsyn till de ovissa skördeutsikterna framhålla angelägenheten av att utvecklingen på området följes med största uppmärksamhet. Då utskottet förutsätter att, därest det för landets livsmedels- och fodermedelsförsörjning skulle erfordras begränsningar av förevarande tillverkningar, åtgärder i sådant syfte utan dröjsmål vidtagas, saknar utskottet anledning tillstyrka bifall till motionerna.

Beträffande det i de likalydande motionerna I: 100 och II: 134 framlagda förslaget om effektivare åtgärder i nykterhetskänseende finner utskottet denna fråga i nuvarande läge förtjäna särskild uppmärksamhet. Av de av ämbetsverken avgivna yttrandena framgår nämligen att, trots den minskade konsumtionen av alkoholhaltiga drycker, likväl en viss tendens till försämring av nykterhetstillståndet inträtt. Denna omständighet anser utskottet under förhanden varande förhållanden vara av så allvarlig natur, att utskottet finner särskilda åtgärder snarast böra vidtagas i syfte att motverka missbruk av sagda drycker icke minst bland ungdomen. Utskottet förbiser därvid icke, att en skärpning av de nuvarande restriktionerna kan med-

föra betydande olägenheter. Det har sålunda tidigare framhållits, att en sådan skärpning kan hava till följd ökad spritsmuggling och olaga sprittillverkning. Med hänsyn till nu rådande förhållanden torde någon större risk för spritsmuggling knappast föreligga. Vad beträffar olaga sprittillverkning torde kunna antagas, att allmänheten i nuvarande läge i högre grad än eljest skall visa sig äga förståelse för nödvändigheten av statliga ingripanden på ifrågavarande område samt starkare än under vanliga förhållanden reagera mot lagöverträdelser. Detta torde jämväl komma att bidra till att underlätta myndigheternas uppgifter beträffande kontrollen av författningsbestämmelsernas efterlevnad. Även om vissa icke önskvärda verkningar skulle följa av en skärpning av restriktionerna, anser utskottet dock en sådan i nuvarande läge ofrånkomlig. I ämbetsverkens yttranden hava påvisats de missförhållanden, som äro förbundna med den nuvarande tillgången på s. k. överskottslitrar samt med gällande bestämmelser om efterhandsinköp. Med hänsyn till vad myndigheterna härom anfört finner utskottet skäl tala för en ändring härutinnan. En allmän nedsättning av motboksinnehavarnas tilldelning av spritdrycker torde också böra övervägas. Av skäl som kontrollstyrelsen anfört finner utskottet jämväl böra tagas under omprövning, huruvida icke den rätt till fri försändning av spritdrycker, som infördes år 1937, i viss omfattning skall begränsas. Därjämte torde böra övervägas, huruvida icke åldersgränsen för erhållande av nya inköpstillstånd bör höjas från 21 till 25 år. Även i fråga om utskänkningen synas inskränkande åtgärder böra göras till föremål för omprövning.

Då enligt utskottets mening de åtgärder, som Kungl. Maj:t kan finna anledning vidtaga, endast böra vara av provisorisk natur samt Kungl. Maj:t eller i vissa fall kontrollstyrelsen äger utfärda erforderliga föreskrifter i ämnet, saknar utskottet anledning förorda några ändringar i gällande lagstiftning. Med hänsyn till det ovan anförda finner sig utskottet emellertid böra föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att sådana åtgärder i nykterhetsbefrämjande syfte, som i nuvarande läge kunna finnas vara påkallade, snarast måtte vidtagas. Utskottet förutsätter därvid att Kungl. Maj:t vid sitt ställningstagande till frågan beaktar vad utskottet ovan framhållit.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

- 1) att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 100 av herr Bergman m. fl. och II: 134 av herr Lindmark m. fl., angående effektivare åtgärder i nykterhetshänseende, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t med beaktande av vad utskottet ovan anfört snarast måtte vidtaga de åtgärder i nykterhetsbefrämjande syfte, som i nuvarande läge finnas påkallade; samt
- 2) att de likalydande motionerna I: 99 av herr Bergman m. fl. och II: 137 av herr Lindmark m. fl., om förbud mot starka dryckers tillverkning av ämnen, som äro an-

vändbara till livsmedel och djurutfodring, samt om ytterligare nedsättning av inbryggningsstyrkan vid tillverkning av vissa maltdrycker, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 juni 1941.

På bevillningsutskottets vägnar:

A. J. BÄRG.

Närvarande:

från första kammaren: herrar *Johan Bärq, Elon Andersson, Wahlmark, Sjødahl, Bengtsson, Ekman, Velander, Axel Ivar Anderson, Egnell* och *Herman Ericsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Lövgren, Björklund, Hammarlund, Olsson* i Gävle, *Eklund, Lundell, Falk, Kilbom, Henriksson* och *Svensson* i Ljungskile.

Reservationer:

1) av herrar *Bengtsson, Ekman, Velander, Axel Ivar Anderson, Egnell, Lövgren, Lundell* och *Henriksson*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Vad först angår — — — (= utskottet sid. 2 rad 16 uppi från — rad 8 nedifrån) — — — särskild uppmärksamhet. Strävandena att främja folknykterheten framstå sålunda som ett viktigt led i stärkandet av vår allmänna beredskap. Vid fullföljandet av dylika strävanden måste emellertid mot varandra vägas, å ena sidan, de avsedda åtgärdernas effekt i fråga om ökad folknykterhet och en ur olika synpunkter önskvärd begränsning av alkoholkonsumtionen samt, å andra sidan, de olägenheter, som enligt tidigare erfarenheter äro förbundna med en skärpning av nu gällande restriktionssystem. I motionerna har icke ifrågasatts någon ändrad lagstiftning i antytt hänseende utan allenast att Kungl. Maj:t med stöd av de befogenheter, som äro lagda 'i dess hand', skall vidtaga av motionärerna avsedda provisoriska åtgärder. Då utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet kommer att följa utvecklingen på detta område och icke skall

underlåta att vidtaga de åtgärder, som kunna befinnas påkallade, synes utskottet skäl saknas att i anledning av motionerna förorda någon riksdagens åtgärd.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att de likalydande motionerna I: 100 av herr Bergman m. fl. och II: 134 av herr Lindmark m. fl., angående effektiva åtgärder i nykterhetshänseende, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att de likalydande motionerna I: 99 av herr Bergman m. fl. och II: 137 av herr Lindmark m. fl., om förbud mot starka dryckers tillverkning av ämnen, som äro användbara till livsmedel och djurutfodring, samt om ytterligare nedsättning av inbryggingsstyrkan vid tillverkning av vissa maltdrycker, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»;

2) av herr *Svensson* i Ljungskile.

Utlåtande i anledning av de likalydande motionerna I: 99 och II: 137.

Kontrollstyrelsen.

»Motionerna utmyнна i en hemställan, att riksdagen måtte besluta om nödiga åtgärders vidtagande

1) till förhindrande av fortsatt tillverkning av brännvin av ämnen användbara till livsmedel och till djurutfodring, i varje fall efter innevarande tillverkningsperiods utgång; samt

2) till ytterligare nedsättning av inbryggningsstyrkan vid tillverkning av maltdryck av andra klassen.

De i motionerna berörda spörsmålen hava varit föremål för närmare överväganden från såväl Kungl. Maj:ts som vederbörande underlydande myndigheters sida, och vissa åtgärder hava, såsom i motionerna även beröres, redan blivit vidtagna i syfte att i nu rådande läge i skälig omfattning tillgodose folkförsörjningens intressen. Redogörelse för vissa av dessa åtgärder har av statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet lämnats vid besvarandet den 3 december 1940 av en i ämnet framställd interpellation i riksdagens första kammare (I: 18, sid. 15). Vad beträffar maltdryckstillverkningen föranstaltade Kungl. Maj:t sedermera om vissa speciella inskränkningar utöver vad i nämnda interpellationssvar omförmålt. Sålunda bemyndigades kontrollstyrelsen att i samråd med Statens livsmedelskommission träda i förhandlingar med bryggeriindustrien rörande minskning av inbryggningsstyrkan hos maltdrycker av andra klassen. Dessa förhandlingar ledde till en den 20 december 1940 träffad överenskommelse, enligt vilken bryggerierna förbundo sig att under år 1941, så länge den knappa tillgången å spannmål enligt Statens livsmedelskommissions beprövande så påkallade, med början vid årets ingång successive minska stamvörtstyrkan hos maltdrycker av andra klassen, som normalt håller sig något över 10.0 procent, så att nämnda styrka hos maltdrycker, som tillverkades från mediet av mars, skulle utgöra högst 8.2 procent. I samband därmed nedsattes den kvantitet om 20,000 ton svenskt korn, som Statens livsmedelskommission medgivit de skattepliktiga bryggerierna att under tiden intill den 1 oktober 1941 inköpa för maltdryckstillverkning, till 15,000 ton. Normalt motsvarar de skattepliktiga bryggeriernas årliga maltförbrukning 35,000 à 40,000 ton korn.

I samband med nämnda överenskommelse har Kungl. Maj:t genom kungörelse den 30 december 1940 (nr 1038) bestämt, att maltdryck av första klassen tills vidare icke må för försäljning tillverkas med högre stamvörtstyrka än 5 procent i stället för under normala förhållanden 6 procent.

Då motionärerna påyrka, att åtgärder skola vidtagas till förhindrande av fortsatt tillverkning av brännvin av ämnen, användbara till livsmedel eller djurföda, må framhållas, att på sätt framgår av interpellationssvaret tillverkningen i potatisbrännerierna under innevarande år närmare reglerats genom överenskommelse mellan Statens livsmedelskommission och Sveriges bränneriudkareförening med tanke på att erhålla största möjliga reserv av potatis för att i rådande kristid trygga landets försörjning med denna vara. Den kvantitet om 20 milj. liter, till vilken brännvinstillverkningen oaktat en synnerligen riklig potatisskörd begränsades, har på senare tid visserligen

höjts med tills vidare 3 milj. liter, men detta har varit beroende därpå, att potatisen i viss utsträckning på grund av den osedvanligt stränga kölden blivit frostskadad, och att den frostskadade potatisen icke lämpligen kunnat nyttiggöras på annat sätt än för tillverkning av sprit. Det förhållandet, att en tillverkning av potatisbrännvin kunnat i viss omfattning vidmakthållas, synes med hänsyn till nu rådande förhållanden icke böra föranleda erinran. Då vårt land praktiskt taget är avstängt från möjligheterna att tillföras drivmedel för motorer utifrån, utgör all tillverkning av sprit ett betydelsefullt komplement härför. Även för en mångfald andra tekniska ändamål måste tillgången å sprit vara säkerställd. Anstalter hava även träffats för att landets förråd av potatissprit i erforderlig utsträckning må kunna tagas i anspråk för nu angivna ändamål. Ett vidmakthållande av potatisbrännvinstillverkningen är även av stor betydelse för jordbruket i bränneridistriktet icke minst ur fodersynpunkt, då den vid tillverkningen uppkommande dranken utgör ett värdefullt tillskott av mjölkdrivande kraftfoder.

Så länge landets försörjning med livsmedel medgiver, att potatis jämte malt användes i viss omfattning för tillverkning av sprit — för vilken fråga Statens livsmedelskommission är ansvarig myndighet —, synes anledning icke föreligga för riksdagen att tillmötesgå motionärernas krav på förhindrande av denna tillverkning. En annan fråga, som väl ytterst torde vara syftemålet med motionerna, är, huruvida icke i nuvarande läge åtgärder böra vidtagas för minskande av konsumtionen av spritdrycker. I detta hänseende får kontrollstyrelsen hänvisa till vad styrelsen anfört och föreslagit i sin skrivelse till utskottet denna dag med utlåtande över de likalydande motionerna nr 100 i första kammaren av herr Bergman m. fl. och nr 134 i andra kammaren av herr Lindmark m. fl., angående effektivare åtgärder i nykterhetskänseende.

Vad beträffar motionärernas hemställan om ytterligare nedsättning av inbryggningsstyrkan hos maltdrycker av andra klassen, må framhållas, att den redan verkställda sänkningen av den övre gränsen för sagda styrka från 10.5 procent till 8.2 procent måste betraktas såsom ganska avsevärd. Så länge icke Statens livsmedelskommission finner påkallat, att med hänsyn till landets försörjning med livsmedel en ytterligare sänkning av stamvörtstyrkan bör vidtagas, saknar kontrollstyrelsen för sin del anledning nu förorda en dylik åtgärd. Den av motionärerna omnämnda minskningen av stamvörtstyrkan från 8.2 procent till 7.5 procent skulle, med den relativt låga konsumtionen av maltdrycker av andra klassen, som nu är för handen, allenast medföra en kornbesparing av cirka 1,500 ton för helt år räknat. Då motionärerna åberopa maltdryckernas skadeverkningar såsom motiv för en ytterligare minskning av stamvörtstyrkan, bör vidare erinras, att erfarenheter ännu saknas i vad mån olägenheter i nykterhetsavseende i verkligheten äro förbundna med tillhandahållandet av en maltdryck, vars stamvörtstyrka icke överstiger 8.2 procent. Det må slutligen framhållas, att förnyade överväganden avses skola, om så erfordras, äga rum under senare delen av året rörande den nedsatta stamvörtstyrka, som försörjningsläget då kan påkalla.

Med hänsyn till det anförda anser kontrollstyrelsen, att tillräckliga skäl icke äro för handen att vidtaga de i motionerna föreslagna åtgärderna. Stockholm den 20 mars 1941.»

Statens livsmedelskommission.

»Vad tillverkningen utav brännvin beträffar må först erinras därom, att en överenskommelse föregående år träffades mellan statens livsmedelskommission och Sveriges bränneriudkareförening om odling av potatis till en

myckenhet, som motsvarade en bränning av 28 miljoner liter. Bränneri-idkareföreningen åtog sig samtidigt att på omkring 30 procent av arealen sätta potatis av sådana sorter, som även voro väl användbara för matbruk. En undersökning härav under föregående sommar gav vid handen, att över 40 procent av odlingarna utgjordes av dylika sorter. I avtalet förbehöll sig livsmedelskommissionen rätt att, om försörjningsläget så krävde, fordra bränningens begränsning. Så har också skett, i det att livsmedelskommissionen endast föreslagit bränning av tillhoppa 24 miljoner liter 50-procentig sprit. Ett liknande avtal har kommissionen för kort tid sedan träffat med bränneri-idkareföreningen rörande potatisodlingen under år 1941. Härigenom avser livsmedelskommissionen att skapa en potatisreserv, som kan tagas i anspråk till människoföda eller foder åt husdjuren, därest förhållandena så skulle kräva. Skulle däremot sprittillverkningen av potatis helt förbjudas, komme givetvis leverantörerna till landets brännerier att inskränka sin potatisodling i motsvarande grad, varigenom denna potatisreserv på omkring 100,000 ton skulle bortfalla. Om skörderesultatet samtidigt bleve dåligt, kunde en högst betydande brist på potatis uppstå, så som fallet var åren 1917 och 1918, då sprittillverkningen av potatis var mycket begränsad eller helt förbjuden. Erfarenheterna från åren 1917 och 1918 av att icke hålla en potatisreserv synas i hög grad tala för den av livsmedelskommissionen företagna åtgärden att träffa avtal med bränneri-idkareföreningen om odling av potatis på förenämnda villkor. Det förhållandet att en relativt omfattande bränning av potatissprit tillåtits under tillverkningsåret 1940/41 beror dels på den synnerligen rikliga potatisskörden år 1940, dels på att en del potatis blivit frostskadad och därför icke kunde användas för annat ändamål. Tillgången på matpotatis är trots detta säkerställd för konsumtionsåret och betydande kvantiteter potatismjöl ha tillverkats. Därjämte har Kungl. Maj:t på förslag av livsmedelskommissionen uppdragit åt Svenska spannmålsaktiebolaget att inköpa och lagra potatisflingor. Livsmedelskommissionen har även försökt finna avsättning för överskottspotatisen till foder inom de områden, som särskilt hårt drabbats av föregående års svåra sommartorka med därav följande knapphet på foder. Potatisskörden blev emellertid förhållandevis god även inom dessa områden, varför något intresse för att inköpa ytterligare kvantiteter av ett så äggvitefattigt foder som potatis icke förefunnits. Om därför sprittillverkningen helt förbjudits i år, skulle avsevärda kvantiteter potatis icke kunnat tillvaratagas. Följden därav hade med mycket stor sannolikhet blivit en icke önskvärd minskning av potatisodlingarna 1941.

I detta sammanhang kan erinras om att det förefinnes ett mycket stort behov av sprit för tekniskt ändamål, varför den av potatis framställda spriten icke nödvändigt behöver användas till framställning av alkoholhaltiga drycker utan kan användas för andra ändamål. Produktionskostnaderna för potatissprit äro för närvarande betydligt lägre än för den av trä tillverkade spriten.

Vid potatisbrännerierna erfordras viss kvantitet spannmål. Emellertid har behovet härav minskat högst avsevärt under senare år, sedan modernaste tillverkningsprinciper och apparatur vunnit allt större användning i brännerierna, och uppgår numera endast till några tusental ton fodersäd till en potatiskvantitet på, som förut nämnts, omkring 100,000 ton, varav en väsentlig del återfås i dranken, som är ett utmärkt mjölkdrivande kreatursfoder. Även om det vore önskvärt att i stället kunna använda denna spannmål direkt till foder, synas dock fördelarna med den, tack vare löftet om tillstånd till bränning, erhållna potatisreserven så stora, att ett förbud mot brännvinsbränning för närvarande synes olämpligt.

Även bryggeriernas tillverkning av maltdrycker kan givetvis regleras efter tillgången på råvaran, i detta fall korn. Med anledning av de stora skördarna på för kornodling lämpliga jordar är en dylik odling i normal omfattning i hög grad önskvärd, ty därigenom skapas en betydande spannmålsreserv, som vid behov kan användas exempelvis till förmalning och inblandas i vete- och rågmjöl till bröd eller till foder. Om öltillverkningen inskränktes eller helt förbjöds, skulle sannolikt många odlare av malkorn upphöra med sin odling av detta växtslag och kanske producera andra jordbruksprodukter, som icke lämna samma rika skördar eller ha så mångsidig användbarhet som korn.

Då man redan beslutat sänka inbryggningsstyrkan hos ölet från 10.5 till 8.2 procent, synas erfarenheterna härav först böra inhämtas, innan ytterligare begränsning vidtages. Om även årets skörd skulle bli exceptionellt låg, kan dock en dylik åtgärd bli aktuell.»

Stockholm den 18 mars 1941.

Utlåtanden i anledning av de likalydande motionerna I: 100 och II: 134.

Kontrollstyrelsen.

»Motionärerna hava till en början uppehållit sig vid frågan dels om spritdrycksförbrukningen framför allt i de skandinaviska länderna, dels om fylleriförseelserna och därvid lämnat en tämligen mörk skildring av hithörande förhållanden för Sveriges del. Med hänsyn till att en något fullständigare belysning av rusdrycksförbrukningen och fylleriförseelserna, än den motionärerna lämnat, torde vara erforderlig för vinnande av en riktig uppfattning, må till en början vissa statistiska uppgifter meddelas.

I nedanstående tabell äro sammanställda uppgifter om förbrukningen av spritdrycker, vin och öl i volymliter per invånare i Sverige, Norge, Danmark och Finland under åren 1931—1939 samt för Sveriges del jämväl för år 1940.

Spritdrycker.

	Sverige	Norge	Danmark	Finland
1930	5.39	2.54	1.30	—
1931	5.48	2.35	1.10	—
1932	5.13	2.06	0.86	1.54
1933	4.44	2.09	0.92	1.68
1934	4.63	2.09	1.00	3.07
1935	4.86	2.18	1.06	2.51
1936	5.04	2.32	1.09	2.41
1937	5.31	2.52	1.12	2.76
1938	5.57	2.61	1.11	2.85
1939	5.53	2.64	1.17	2.11
1940	4.51	.	.	.

Vin.

1930	1.06	1.72	1.90	—
1931	1.04	1.63	1.93	—
1932	0.77	1.45	1.73	0.12

	Sverige	Norge	Danmark	Finland
1933	0.66	1.33	1.89	0.11
1934	0.73	1.41	2.05	0.13
1935	0.80	1.47	2.12	0.19
1936	0.86	1.60	2.15	0.27
1937	1.00	1.80	2.18	0.42
1938	1.13	1.81	2.20	0.51
1939	0.99	1.72	2.36	0.35
1940	0.47	.	.	.

Skattepliktiga maltdrycker (Danmark endast starköl).

	Sverige	Norge	Danmark	Finland
1930	27.5	18.7	39.3	—
1931	26.6	14.8	37.8	—
1932	24.8	15.0	33.4	1.0
1933	20.4	13.9	33.5	2.2
1934	20.5	13.9	35.9	3.3
1935	21.2	14.0	36.0	3.9
1936	22.0	15.3	36.6	4.8
1937	24.1	16.4	37.2	5.7
1938	26.0	16.6	37.5	5.6
1939	27.2	17.3	39.6	5.4
1940	23.3	.	.	.

Sammanställningen ger vid handen, att Sverige har en spritdryckskonsumtion, som är långt större än i de andra skandinaviska länderna. Vad spritdrycksförbrukningens förändringar i Sverige beträffar, framträda två förbrukningstoppar, nämligen åren 1931 och 1938, och två depressioner, nämligen åren 1933 och 1940; de förra få sättas i förbindelse med högkonjunkturår och de senare med försämringar i det ekonomiska läget i förening med kraftigt höjd beskattning. Prisförhöjningarna under perioden hava varit betydande. Priset för en helliter renat brännvin å 40 volymprocent — försäljningen av detta varuslag omfattar mer än 50 % av hela försäljningen — utgjorde fram till början av 1932 2 kronor 65 öre. Då höjdes priset till 3 kronor 25 öre för liter. Efter ett år höjdes priset ytterligare till 4 kronor 35 öre. Från den 1 juli 1939 höjdes priset till 4 kronor 95 öre och från den 1 november samma år till 7 kronor 95 öre. En ytterligare prisförhöjning ägde rum från den 1 maj 1940, då priset sattes till 8 kronor 35 öre, och den 1 mars i år blev priset 8 kronor 65 öre. Prisökningen från början av 1932 till mars 1941 uppgår alltså till 6 kronor eller något mer än 225 %. Priset på övriga spritdrycker har jämväl höjts, ehuru ej i fullt motsvarande grad. Den allra största delen av de företagna prisförhöjningarna beror på höjd beskattning, vilken kan karakteriseras såsom mycket kraftig. Detta oaktat hava olikheterna i konsumtionen mellan åren 1931 och 1933 samt mellan åren 1938 och 1940 varit överraskande små, i båda fallen cirka 1 liter. Spiritdrycksförbrukningen har alltså i Sverige visat sig överraskande motståndskraftig mot även betydande prisstegringar. Om man jämför de i Sverige och i Danmark i början av år 1940 gällande prisen, är det obestriddligt, att prisnivån i Sverige är något lägre än den i Danmark. Detta sammanhänger i viss utsträckning med att spritdrycksförsäljningen i Sverige omfattar vissa billiga sorter, som ej tillhandahållas i Danmark, såsom renat brännvin och vissa billigare aquaviter. Men om prisjämförelsen göres mellan identiskt

samma sorter, är prisskillnaden ganska ringa. En helflaska Aalborg Taffel Aquavit, som vid början av 1940 i Danmark betingade 10 kronor 40 öre i danskt mynt, kostade i Sverige vid samma tidpunkt 9 kronor 75 öre i svenskt mynt. En originalimporterad whisky, Buchanan, Black & White, som i Danmark kostade 17 kronor 65 öre i danskt mynt, betingade i Sverige vid samma tidpunkt 16 kronor i svenskt mynt. Med hänsyn till det anförda synes det sannolikt, att man, om man åsyftar att i någon avsevärdare grad nedpressa den svenska spritdryckskonsumtionen, måste företaga skatteförhöjningar, som leda till långt högre pris än de i Danmark gällande.

Det är emellertid endast i fråga om spritdrycksförbrukningen, som Sverige ligger främst bland de skandinaviska länderna. I fråga om vinförbrukningen intar Sverige tredje rummet efter Danmark och Norge. Maltdrycksförbrukningen är högst i Danmark och därefter följer Sverige, Norge och Finland i nu nämnd ordning.

För att man skall kunna erhålla en föreställning om ett folks sammanlagda alkoholförbrukning, har man plägat efter vissa hävdvunna normer omräkna förbrukningen av olika alkoholhaltiga drycker i ren alkohol. En sammanställning av hithörande uppgifter är gjord i nedanstående tabell.

Den sammanlagda förbrukningen av spritdrycker, vin och öl omräknad till ren alkohol i liter per invånare.

	Sverige	Norge	Danmark	Finland
1930	3.56	2.27	2,28	—
1931	3.56	2.01	2.18	—
1932	3.27	1.78	1.89	0.66
1933	2.78	1.70	1.94	0.81
1934	2.88	1.73	2.08	1.38
1935	3.00	1.81	2.13	1.17
1936	3.13	1.95	2.18	1.20
1937	3.34	2.12	2.22	1.38
1938	3.53	2.19	2.23	1.43
1939	3.54	2.22	2.36	1.11
1940	2.89	.	.	.

Såsom framgår av sammanställningen, är skillnaden mellan Sverige, Norge och Danmark ej så i ögonen fallande, som siffrorna beträffande spritdrycksförbrukningen enbart synas giva vid handen. Sverige har visserligen den högsta förbrukningen uttryckt i ren alkohol, men Danmarks och Norges förbrukning är ej heller så obetydlig. Endast Finlands siffra är mindre än hälften av Sveriges.

Om man endast dömde efter konsumtionssiffrorna, skulle man vänta sig, att en av de mest uppenbara följderna av alkoholförbrukningen, nämligen fylleriförseelserna, skulle framträda talrikast i Sverige, minst talrikt i Finland, under det att Danmark och Norge skulle representera ett mellanläge. Så är emellertid icke förhållandet.

Antalen fylleriförseelser i absoluta tal för åren 1931—1939 äro för de skandinaviska länderna sammanställda i nedanstående tabell med uppgifterna fördelade på huvudstaden, övriga städer och landsbygden. Att märka är att för Sveriges del det militära fylleriet, som här nedan utförligare skall behandlas, icke är inräknat i dessa siffror. Icke heller i de andra ländernas siffror torde det militära fylleriet vara inräknat, då dessa siffror bygga på polismyndigheternas uppgifter.

Bevillningsutskottets betänkande Nr 29.

Sverige.

	Huvudstaden	Övr. städer	Landsbygden	Hela landet
1931	6,051	17,538	6,168	29,757
1932	5,584	17,304	6,677	29,565
1933	5,027	17,110	7,331	29,468
1934	5,179	17,650	8,294	31,123
1935	4,660	18,277	7,944	30,881
1936	4,470	17,704	7,953	30,127
1937	4,350	16,591	8,572	29,513
1938	4,431	17,751	9,131	31,313
1939	4,239	18,543	8,941	31,723
1940	3,950	19,650	7,600	31,200

Norge.

1931	11,947	15,217	4,065	31,229
1932	13,380	14,845	4,277	32,502
1933	12,504	14,789	4,302	31,595
1934	12,441	15,047	4,244	31,732
1935	12,505	14,881	4,196	31,582
1936	12,759	15,885	4,830	33,474
1937	12,858	17,221	4,720	34,799
1938	13,939	17,997	5,426	37,362
1939	14,055	18,375	5,414	37,844

Danmark.

1931	5,000	3,349	450	8,799
1932	4,830	3,675	563	9,068
1933	5,557	3,795	610	9,962
1934	6,124	3,820	948	10,892
1935	6,188	3,939	664	10,791
1936	6,680	3,855	891	11,426
1937	6,841	3,908	893	11,642
1938	7,028	4,148	1,129	12,305
1939	5,729	4,276	1,184	11,189

Finland.

1931	25,354	38,243	25,017	88,614
1932	22,601	38,467	20,728	81,796
1933	24,363	50,349	28,400	103,112
1934	27,823	60,093	33,664	121,580
1935	18,348	51,184	30,372	99,904
1936	21,917	53,177	32,864	107,958
1937	20,357	57,122	42,305	119,784
1938	20,155	55,745	41,140	117,040
1939	18,043	43,134	28,975	90,152

Såsom framgår av tabellen, är antalet fylleriförseelser i hög grad varierande i de olika skandinaviska länderna. Redan i detta sammanhang må framhållas, att i olika länder gälla både en ganska olika brottsbeskrivning för fylleri och en olika praxis beträffande anhållande för fylleri, allt omständig-

heter, som medverka till att antalet fylleriförseelser i olika länder blir olika. Ett annat förhållande, som medverkar till en stark variation i antalet fylleriförseelser i olika länder, är polispersonalens storlek. Såsom framgår av 1928 års rusdryckslagstiftningsrevisions betänkande sid. 623, 634 och 635 anses tämligen allmänt polisbevakningens styrka i Danmark hava föranlett, att fyllerister i detta land i mindre grad än i andra länder riskerade att bli anhållna; särskilt på den danska landsbygden, där det i regel endast finns en polisman inom ett herred (omfattande 10—12 kommuner), kunde det be-tecknas såsom en mycket stor otur för en person, om han råkade att bli straffad för fylleri. På grund av nu angivna förhållanden kan man endast under mycket starka reservationer och efter ingående överväganden verk-ställa jämförelser mellan olika länders uppgifter om fylleriförseelser. Då emellertid motionärerna anställt vissa jämförelser, torde det vara av in-tresse att visa, att förhållandena för Sveriges del icke äro fullt så allvarliga, som i motionen göres gällande.

För att nå fram till en mera rättvisande jämförelse mellan de olika län-derna är det erforderligt att slå ut fylleriförseelserna på folkmängden. I nedanstående sammanställning hava uppgifter lämnats om antalet fylleri-förseelser per 10,000 invånare.

	Sverige	Norge	Danmark	Finland
1931	48	111	25	257
1932	48	115	25	233
1933	48	111	28	293
1934	50	111	30	343
1935	49	110	29	279
1936	48	116	31	299
1937	47	120	31	315
1938	50	128	33	305
1939	50	129	29	233
1940	50	.	.	.

Såsom härav framgår äro fylleriförseelserna per 10,000 invånare talrikast i Finland och därefter kommer Norge. Sverige hade år 1939 ej ens hälften så många förseelser som Norge. Danmark hade ungefär 60 % av förseelser-na i Sverige.

Med hänsyn därtill, att alkoholförbrukningen i Sverige är åtskilligt större än i de andra skandinaviska länderna, är det av intresse att anställa en jäm-förelse mellan de olika länderna, huru stor alkoholförbrukningen är för var-je fylleriförseelse. En uppfattning härom erhålles genom att dividera den här ovan redovisade siffran beträffande förbrukningen av alkohol med ta-let för fylleriförseelser per 10,000 invånare. Vid en sådan beräkning visar det sig, att nedan angivna siffror för liter ren alkohol kommer på varje fülle-riförseelse under nedan angivna år.

	Sverige	Norge	Danmark	Finland
1932	681	155	756	28
1939	708	172	814	48

Uträkningen giver vid handen, att förhållandena i Finland ställde sig ogynnsammast. Förhållandena i Norge voro åtskilligt bättre än i Finland. Sverige och Danmark befinna sig i en klass för sig; det behövdes år 1939 i Sverige 15 gånger så stor alkoholkvantitet och i Danmark 17 gånger så stor alkoholkvantitet som i Finland för att frambringa en fylleriförseelse. Det sagda kan uttryckas på ett annat sätt. De socialt skadliga verkningarna av

alkoholförbrukningen, sådana de framträda i fylleriförseelserna, äro för samma kvantitet försäld alkohol betydligt mycket större i Finland och Norge än i Sverige och Danmark.

Emellertid torde dylika jämförelser, såsom redan framhållits, få upptagas med stor försiktighet. De skulle i detta sammanhang icke hava gjorts, om icke motionärerna genom jämförelser mellan olika länder velat ingiva den föreställningen, att förhållandena för Sveriges del varit särskilt dåliga. Det har då legat nära till hands för styrelsen att uppvisa, att, om jämförelser göras mellan olika länder i fråga om fylleriförseelser, läget för Sveriges del icke varit så anmärkningsvärt som en mera flyktig jämförelse mellan föreliggande uppgifter synes föranleda.

Följderna av att åtkomstmöjligheterna av alkoholdrycker i flera avseenden underlättats ha enligt motionärernas mening visat sig bland annat i stigande i stället för sjunkande fyllerisiffror och i ett påtagligt ökat och oroande ungdomsfylleri.

För att belysa frågan om utvecklingstendensen i fråga om fyllerisiffrorna har här nedan för de skandinaviska länderna gjorts en sammanställning av hur dessa siffror ställa sig för åren 1931—1939, om fylleriförseelserna år 1931 sättas lika med 100.

Sverige.

	Huvud- staden	Övriga städer	Lands- bygden	Hela landet
1931	100	100	100	100
1932	92	99	108	99
1933	83	98	119	99
1934	86	101	134	105
1935	77	104	129	104
1936	74	101	129	101
1937	72	95	139	99
1938	73	101	148	105
1939	70	106	145	107

Norge.

1931	100	100	100	100
1932	112	98	105	104
1933	105	97	106	101
1934	104	99	104	102
1935	105	98	103	101
1936	107	104	119	107
1937	108	113	116	111
1938	117	118	133	120
1939	118	121	133	121

Danmark.

1931	100	100	100	100
1932	97	110	125	103
1933	111	113	136	113
1934	122	114	211	124
1935	124	118	148	123
1936	134	115	198	130
1937	137	117	198	132
1938	141	124	251	140
1939	115	128	263	127

Finland.

	Huvud- staden	Övriga städer	Lands- bygden	Hela landet
1931	100	100	100	100
1932	89	101	83	92
1933	96	132	114	116
1934	110	157	135	137
1935	72	134	121	113
1936	86	139	131	122
1937	80	149	169	135
1938	80	146	164	132
1939	71	113	116	102

De anförda lägetalen giva vid handen, att för Sveriges del utvecklingen förefaller att vara gynnsammast. Under perioden hava förändringarna varit jämförelsevis små, och den högsta stegringen är 7 %. Danmark synes hava haft den ogynnsammaste utvecklingen eller en tämlingen jämn stegring från 100 år 1931 till 140 år 1938; därefter sjunker lägetalet ånyo. Stegringen är högst 40 % och för 1939 27 %. Norge har en stegring från 100 år 1931 till 121 år 1939. Stegringen utgör 21 %. Utvecklingen i Finland är mera oenhetlig; den jämförelsevis låga siffran 102 för 1939 torde få sättas i samband med de inskränkande åtgärder, som vidtogos i slutet av 1939 i samband med finsk-ryska krigets utbrott.

I fråga om antalet fylleriförseelser i ungdomsåldrarna, till vilka bruka hänföras personer i eller under 25-årsåldern, må erinras om följande. Nämda antal var i Sverige år 1940 7,308 (preliminär siffra) eller 23.6 % av samtliga samma år avdömda förseelser. Motsvarande år 1939 begångna förseelser, vilka under sagda år eller först senare avdömts, voro 7,438 eller 23.4 % av under året begångna förseelser. Det högsta antalet ungdomsförseelser registrerades år 1930 med 7,977 och det lägsta år 1937 med 6,957. Relationstalen hava växlat mellan 25.8 % år 1930 och 22.7 % år 1938. Under de senaste 11 åren hava alltså växlingarna i rikssiffrorna för ungdomsfylleriet varit ganska små. Utvecklingen i fråga om ungdomsfylleriet har varit väsentligt gynnsammare å landsbygden och i de båda största städerna än i övriga städer, räknade i ett, samt bättre i norra och sydvästra Sverige än i övriga delar av riket.

De sist anförda uppgifterna lämna knappast något stöd åt motionärernas påstående om »ett påtagligt ökat och oroande ungdomsfylleri». Vad som möjligen kan vara anmärkningsvärt i fråga om ungdomsfylleriet är, att antalet fyllerister i åldrarna 15—25 år står i ungefär samma förhållande till hela antalet personer i sagda åldrar som antalet fyllerister i åldrarna över 25 år i förhållande till hela antalet personer i dessa åldrar. Man hade kunnat vänta, att benägenheten för en mera excessiv alkoholförbrukning skulle framträda vid en något högre ålder. Den omständigheten, att proportionen fyllerister i ungdomsåldrarna är praktiskt taget lika stor som i åldrarna över 25 år, torde böra föranleda överväganden, huruvida icke det excessiva alkoholbruket i ungdomsåldrarna kan begränsas.

Vad särskilt det militära fylleriet beträffar må erinras om, att uppgifter om dylikt fylleri ej föreligga förrän under de sista månaderna av år 1938. Genom kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 408) angående skyldighet för domstolar m. fl. att meddela uppgifter till ledning för systembolagens verksamhet är det bestämt i 2 §, att om någon belägges jämlikt strafflagen för krigsmakten med disciplinsstraff för det han varit överlastad av starka drycker, skall den, som ålägger straffet, inom fjorton dagar avsända uppgift därom

till kontrollstyrelsen. Det finns anledning att förmoda, att ifrågavarande uppgifter icke i alla fall kommit kontrollstyrelsen tillhanda — bland annat på grund av uppgiftslämnarnas ovana vid den nya bestämmelsen och särskilt på grund av det jämförelsevis stora antalet tillfälliga förband, som förekommo under den förstärkta försvarsberedskapen under år 1940. De uppgifter om militärt fylleri, som inkommit till kontrollstyrelsen, torde därför icke representera hela antalet förseelser. En bearbetning av de till styrelsen inkomna uppgifterna ger följande resultat:

Månad	1939	1940	Månad	1939	1940
Januari	20	171	Augusti	38	318
Februari	12	176	September	123	314
Mars	20	133	Oktober.....	187	371
April	15	187	November.....	120	272
Maj.....	24	343	December	93	246
Juni	58	403			
Juli.....	32	389			
			Summa	742	3,323

En kraftig ökning i de militära fylleriförseelserna inträder vid krigets utbrott i september 1939, då vissa större inkallelser ägde rum. Från april 1940 ökas ifrågavarande förseelser i samband med den förstärkta försvarsberedskapen. Nedgången under senare delen av året torde få sättas i samband med att beredskapen något minskats.

Det militära fylleriet under 1940 hade en jämförelsevis betydande omfattning och höjer siffran för det totala fylleriet i riket till något mer än 34,500. Med hänsyn till att det militära fylleriet är av särskilt betänkelig beskaffenhet på grund av dess ogynnsamma inflytande på försvarsberedskapen, bör särskild uppmärksamhet ägnas åt frågan om åtgärder för dess bekämpande.

Motionärerna hava framhållit, att man vid den skärpning av beskattningen, som genomfördes från den 1 november 1939, räknat med att spritdrycksförbrukningen skulle minskas med 25 %, men att resultatet synes hava blivit högst 18 %. Motionärerna hava rätt så till vida, att nedgången i sagda förbrukning under år 1940 utgjorde 18 % i jämförelse med 1939 års förbrukning. Då kontrollstyrelsen emellertid vid beräkningen av den blivande konsumtionen utgått, ej ifrån den vid beräkningarnas utförande okända förbrukningssiffran för kalenderåret 1939, utan från en årsiffra, grundad på det märkbart högre konsumtionsläget under eftersommaren 1939, stannar likväl förbrukningen år 1940 endast obetydligt under förenämnda siffra å 25 %, eller ej fullt 23 % under konsumtionsläget omedelbart före krigsutbrottet. Anställes emellertid jämförelsen mellan åren 1939 och 1940, visar det sig, att oaktat prisförhöjningen för standardvaran renat brännvin utgjorde cirka 70 %, stannade förbrukningsminskningen vid 18 %. Denna omständighet torde åtminstone till en del böra ses mot det förut påpekade förhållandet, att den svenska spritdrycksförbrukningen visat sig överraskande motståndskraftig mot även betydande prisförhöjningar. Det måste emellertid anses anmärkningsvärt, att den svenska spritdrycksförbrukningen under 1940 låg så jämförelsevis högt, när betydande rubbningar då inträffade i det ekonomiska och sociala livet. I ekonomiskt avseende må erinras om de påfrestningar, som inträdde under årets första kvartal genom det finska kriget. Redan i början av andra kvartalet inträffade den fullständiga avspärrningen av våra förbindelser med världshaven och de följder, som denna avspärrning förde med sig inom ledande industrigrenar. Stormaktskriget för- anledde en förstärkt försvarsberedskap av stor omfattning med de konsekvenser, detta innebar för många enskilda personers levnadsstandard och inkomster. Arbetslösheten inom vissa förvärvsgrenar och särskilt inom bygg-

nadsindustrien borde kraftigt hava medverkat till en minskning av förbrukningen. Då förbrukningen trots de höjda priserna och de nyss refererade ekonomiska och sociala förhållandena höll sig knappt $\frac{1}{5}$ mindre än under ett fredsår, är denna omständighet ägnad att föranleda överväganden, om icke vissa ytterligare åtgärder böra vidtagas, som kunna vara ägnade att hålla förbrukningen inom sådana gränser, som äro påkallade av det rådande allvarliga läget.

En ytterligare omständighet må framhållas, som synes motivera vidtagande av vissa skärpta åtgärder. Såsom redan erinrats, har antalet fylleriförelseer visserligen nedgått för år 1940 med cirka 1,000 i jämförelse med år 1939; siffrorna för åren 1938 och 1940 äro i det närmaste desamma. Då emellertid förbrukningen minskat med 18 % under sistnämnda år, hade man kunnat vänta en betydligt större nedgång i fylleriet, än som skett. Tager man vidare med i beräkningen det militära fylleriet under år 1940, något som höjer den totala fyllerisiffran till omkring 34,500, är det uppenbart, att den under sagda år framträdande tendensen, att fylleriet ökar samtidigt som förbrukningen minskar, måste föranleda överväganden om vidtagande av åtgärder, ägnade att motverka en dylik utveckling.

När man söker efter en förklaring till det för år 1940 konstaterade förhållandet med minskad förbrukning och ökat fylleri, torde man böra hålla i minnet vissa för den svenska spritdryckslagstiftningen grundläggande förhållanden. Den tilldelning, som tillkommer motboks innehavarna, skall nämligen såvitt möjligt avpassas efter deras behov. På grund härav är denna tilldelning underkastad en ganska ingående individuell prövning från bolagens sida. Ifrågakvaranter anordningar äro vidtagna i syfte bland annat, att vederbörande motboks innehavare icke skall frestas att överlåta till andra personer, vad han för egen del icke behöver. De nu gällande tilldelningarna torde i allmänhet vara avpassade efter den jämförelsevis höga konsumtionsnivå, som förelåg före skatteförhöjningarna i slutet av år 1939. Genom skatteförhöjningen har konsumtionsnivån bringats ned, men samtidigt hava tilldelningarna kvarstått oförändrade. I följd därav har ett betydande antal s. k. överskottslitrar blivit tillgängliga, vilka genom överlåtelser eller gåvor hamnat hos personer, som äro mindre skickade att handhava rusdrycker. De nu angivna förhållandena hava ytterligare skärpts därigenom, att den genom 1937 års förordning medgivna rätten att uttaga å motboken under föregående månader icke uttagna kvantiteter (de s. k. efterskottsinköpen), vilken möjliggör inköp av större kvantiteter på en gång, åtminstone på vissa håll synes hava utnyttjats i överlåtelssyfte. Särskilt har det uppgivits, att på de orter, där militärförläggning förekommit, inköp av överskotts- resp. efterskottslitrar organiserats av militären bland ortsbefolkningen, ett förfarande som påstås hava blivit så mycket lättare, då en och samma militäravdelning en längre tid varit förlagd till samma plats och därmed blivit närmare bekant med befolkningen på orten.

Innan kontrollstyrelsen övergår att yttra sig om de olika uppslag till åtgärder, som framlagts av motionärerna, har styrelsen ansett sig böra beröra spörsmålet, huruvida förutsättningar överhuvud föreligga för Kungl. Maj:t att vidtaga åtgärder av inskränkande natur.

Enligt 3 kap. 22 § av 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning äger Konungen, där så prövas nödigt, då krig eller omedelbar krigsfara råder, så ock då arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger, att meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri. Ifrågakvaranter bestämmelse har praktiskt taget oförändrat varit gällande, sedan den år 1915 infördes i då gällande brännvinsförsäljningsför-

ordning. En motsvarande bestämmelse finnes för pilsnerdricksförsäljningen i 26 § av 1919 års pilsnerdricksförsäljningsförordning.

Bestämmelserna i fråga kommo i praktisk tillämpning under de senare åren av förra världskriget. Sålunda utfärdades med stöd av bestämmelserna Kungl. kungörelserna den 15 februari 1916 (nr 26), den 3 november 1916 (nr 448) och den 25 maj 1917 (nr 223) samtliga avseende inskränkningar i detaljhandeln med brännvin samt försäljningen av vin eller öl. Därjämte utfärdades kungörelsen den 23 april 1917 (nr 143) angående förbud mot detaljhandel med brännvin under tiden från och med den 24 april till och med den 12 maj 1917, vilket förbud förlängdes genom kungörelsen den 7 maj 1917 (nr 181) till och med den 31 maj 1917.

Under nu pågående stormaktskrig torde väsentligen samma förutsättningar föreligga som under världskriget 1914—1918 för en tillämpning av nyss återgivna bestämmelser i rusdrycks- och pilsnerdricksförsäljningsförordningarna. Genom kungörelse den 14 oktober 1939 har Kungl. Maj:t också i vissa hänseenden för en kortare tid (jfr kungörelserna nr 743 och 780 år 1939) utfärdat föreskrifter angående inskränkningar i detaljhandeln med rusdrycker. Enligt kontrollstyrelsens mening har därför Kungl. Maj:t befogenhet att, därest Kungl. Maj:t så prövar nödigt, under nu rådande förhållanden, meddela förbud mot resp. föreskriva inskränkningar i detaljhandeln med rusdrycker, resp. försäljningen av pilsnerdricka.

Motionärerna hava yttrat sig om olika vägar, som kunna tänkas vara möjliga. Till en början hava motionärerna erinrat om de framställningar, som från olika håll gjorts om ett provisoriskt förbud mot detaljhandel med rusdrycker. Motionärerna synas emellertid icke hava fullföljt denna tanke, enär de dels konstatera, att dessa framställningar ej lett till resultat och att det därför »återstår att se vad som annars kan göras», dels inskränka sitt yrkande till »effektiva provisoriska åtgärder, som äro ägnade att i möjligaste mån avlägsna alkoholfaran från vårt folk — — — bland annat genom betydligt strängare ransonering än som nu tillämpas vid försäljning av spirituösa drycker». För egen del vill kontrollstyrelsen uttala som sin mening, att ett dylikt förbud ej bör tillgripas annat än under synnerligen trängande omständigheter. Även om förhållandena under nuvarande krigstillstånd ute i världen äro ganska allvarliga för Sveriges del, torde dock icke för närvarande sådana förutsättningar föreligga, att en så långtgående åtgärd som ett förbud, även om det endast är provisoriskt, bör tillgripas.

Bland de anvisningar om åtgärder, som motionärerna framlagt, nämna de starkt höjda priser. Enligt styrelsens mening kan en dylik åtgärd i förevarande sammanhang näppeligen komma i fråga. Frågor om beskattningen prövas och avgöras av riksdagen jämlikt §§ 56 och 60 regeringsformen, under det att de spörsmål, som motionärerna underställt riksdagen, avse sådana inskränkningar i detaljhandeln med rusdrycker, beträffande vilka Kungl. Maj:t på grund av stadgande i rusdrycksförsäljningsförordningen kan meddela föreskrifter.

Motionärerna hava såsom möjliga inskränkande åtgärder pekat på dels en strängare ransonering, dels minskat antal utlämnings- och försäljningsställen samt inskränkning i försäljningstiderna, dels upphävande av rätten till efterhandsinköp. Beträffande ransoneringen och efterhandsinköpen kommer kontrollstyrelsen att i det följande yttra sig men vill först till belysning upptaga tanken på ett minskat antal utlämnings- och försäljningsställen samt inskränkningar i försäljningstiderna.

En minskning i utminuteringsställets antal skulle enligt kontrollstyrelsens mening icke få någon effekt alls för nedbringande av rusdrycksförbrukningen. De personer, som äga inköpa rusdrycker, äro hänvisade att verkställa inköpet å ett visst utminuteringsställe. Om detta skulle indragas, kommer

kundkretsen på detta ställe att automatiskt överflyttas till ett annat ställe. Kunnna kunderna personligen icke verkställa inköpet, äga de verkställa det genom ombud eller, om de äro bosatta på visst avstånd från utminuteringsstället, genom kostnadsfri försändning. All erfarenhet visar, att om ett alltför stort antal kunder äga verkställa inköp å ett visst utminuteringsställe, expeditionssvårigheter uppkomma, vilka bland annat föranleda ett försvagande av den uppsikt över köpen, som åligger utminuteringspersonalen. En minskning i antalet utminuteringsställen, vilket är avpassat för expediering av dem, som efter prövning befunnits böra ifrågakomma till inköp, är sålunda icke tillrådlig. — Frågan om minskning av antalet utskänkningsställen ligger i viss mån på ett annat plan än det förut berörda spörsmålet. Gäller det indragning av utskänkningsställe på en ort, där annat utskänkningsställe ej finnes, är det tydligt, att därigenom en viss minskning av rusdrycksförbrukningen skulle bliva följden. En dylik indragning lär emellertid ej kunna äga rum, utan att utskänkningsinnehavaren med fog kan ansä sig berättigad till ersättning för intrång i näringsverksamhet. Gäller det indragning av utskänkningsställe på orter, där två eller flera dylika ställen finnas, torde vinsten i fråga om en minskning av konsumtionen bliva skäligen liten, då konsumenterna otvivelaktigt komma att förlägga sina besök till det ställe respektive de ställen, som icke gjorts till föremål för indragning. En minskning av antalet utskänkningsställen såsom en provisorisk åtgärd skulle både lämna ringa resultat ur de synpunkter, motionärerna företräda, och bliva ganska dyrbar på grund av de ersättningsfrågor, som oundvikligen med en sådan åtgärd komme att inställa sig.

Beträffande tanken på inskränkning av försäljningstiderna är det tydligt, att en minskning av tiderna för utminuteringen skulle sakna praktisk betydelse men försvåra expedieringen. På restaurangerna torde spritförtäringen i jämförelsevis ringa grad påverkas genom en tidigare stängningstid. Restaurangbesökarna vänja sig mycket snart vid att förlägga sina besök till tider, då restaurangerna hålla öppet. Enligt kontrollstyrelsens mening skulle åtgärder i sist angivna riktning visa sig lämna ringa resultat, i vad det gäller att pressa rusdryckskonsumtionen tillbaka.

I likhet med motionärerna anser kontrollstyrelsen, att sådana omständigheter av allmän natur föreligga, att vissa inskränkande åtgärder i fråga om detaljhandeln med rusdrycker böra komma till stånd. Beskaffenheten av dessa åtgärder bör emellertid bliva beroende på huruvida olägenheter av nu gällande anordningar i socialt hänseende uppkommit eller kunna befaras uppkomma. Med hänsyn till att viktiga statsekonomiska intressen beröras av eventuella inskränkande åtgärder, torde dessa böra utformas så, att endast icke önskvärda eller med hänsyn till lagstiftningens syfte förkastliga företeelser träffas av inskränkningarna. I fråga om bekämpandet av dessa företeelser torde nämligen ganska naturligt de statsekonomiska hänsynen komma i efterhand.

Kontrollstyrelsen har i det föregående uppehållit sig vid den bristande överensstämmelse, som föreligger mellan motbokstilldelningarna å ena sidan och den på grund av den höjda beskattningen åvägabragta konsumtionsnivån å den andra. Det kan ej anses lämpligt, att det finnes ett stort antal s. k. överskottslitrar, vilka trots straffhot och föreställningar om det otillåtna därutinnan hamna i den olaga handeln, där skadeverkningarna av konsumtionen bli mångdubblade. Det synes vara ett intresse av stor vikt, att sådan överensstämmelse åvägbringas mellan den faktiska konsumtionsnivån och tilldelningarna, att tillskott av motbokssprit till den olaga handeln väsentligt försvåras.

Då konsumtionsnivån sjunkit med omkring 20 %, synes en ungefärligen

motsvarande minskning i tilldelningarna böra äga rum. Enligt kontrollstyrelsens mening bör därför den högsta tillåtna inköpskvantiteten minskas från 4 liter till 3 liter i månaden samt tilldelningar, som äro mindre än 4 liter, ungefärligen i motsvarande grad. Synnerligen små tilldelningar, t. ex. en liter och därunder i månaden torde dock ej böra underkastas reduktion. I samband härmed torde rätten till efterskottsinköp böra slopas, och får styrelsen såsom motiv härför hänvisa till vad styrelsen förut anfört.

I samband med förenämnda spørsmål har kontrollstyrelsen övervägt frågan, huruvida icke den rätt till fri försändning, som infördes genom 1937 års förordning, borde upphävas eller åtminstone i viss omfattning begränsas. Denna rätt torde nämligen ganska flitigt hava utnyttjats av dem, som varit inkallade till militärtjänstgöring, och sålunda väsentligen underlättat militärmanskapets anskaffande av rusdrycker. Kontrollstyrelsen har emellertid icke tagit bestämd ståndpunkt till spørsmålet, huruvida och i vilken omfattning rätten till fri försändning bör begränsas. Det torde böra bero på ytterligare överväganden, huruvida och i så fall vilka åtgärder, som böra vidtagas.

För att inskränka alkoholförbrukningen bland ungdomen böra vissa åtgärder övervägas, vilka, enligt vad tidigare erfarenhet giver vid handen, visat sig vara av betydelse. Enligt kontrollstyrelsens mening bör åldersgränsen för inköp utminuteringsvis förskjutas uppåt från 21 till 25 år och åldersgränsen för inköp utskänkningsvis från 18 till 21 år. Visserligen torde genom dylika åtgärder ungdomsfylleriet icke komma att begränsas i så hög grad, som önskligt vore, men personer i de yngre åldrarna skulle få svårare att anskaffa rusdrycker för en excessiv förtäring. Sagda åtgärder i förening med den förut föreslagna nedskärningen av motbokstilldelningarna och upphävandet av efterskottsinköpen komma enligt kontrollstyrelsens mening att bortskära en skadlig konsumtion och förty leda till socialt gynnsamma resultat.

Ehuru motionärerna icke berört frågan om inskränkningar i pilsnerdricksförsäljningen anser sig kontrollstyrelsen böra för fullständighetens skull nämna, att styrelsen för sin del ej anser inskränkningar härutinnan erforderliga, i varje fall icke förrän verkan kunnat konstateras av den nedsättning av extrakt- och alkoholhalt i pilsnerdricka, varom överenskommelse träffades vid årsskiftet.

Skulle bestämmelser i inskränkande riktning utfärdas av Kungl. Maj:t, torde dessa böra gälla längst till utgången av juni månad 1942. Stockholm den 20 mars 1941.»

Socialstyrelsen.

»Styrelsen har berett länsnykterhetsnämnderna samt de kommunala nykterhetsnämnderna i Stockholm och Göteborg tillfälle att avgiva yttrande i ämnet. Samtliga dessa nämnder ha inkommit med yttranden, av vilka emellertid flertalet på grund av den knappa remisstiden avgivits på nämndernas vägnar av dessas ordförande. — — —

Det övervägande flertalet av de hörda nämnderna ge uttryck åt den uppfattningen, att nykterhetstillståndet inom respektive verksamhetsområden icke är tillfredsställande i betraktande av den skärpning av kraven i detta avseende, som vårt lands allvarliga läge medför, och att omedelbara åtgärder för en förbättring av förhållandena äro påkallade. Endast länsnykterhetsnämnden i Jämtlands län anser sig kunna konstatera en så pass påtaglig ljusning av förhållandena i nykterhetsavseende i länet under senare år, att behov av särskilda ingripanden icke äro av nöden för detta läns vidkommande. Icke heller länsnykterhetsnämnden i Kristianstads län förordar allmänna åtgärder för förbättring av nykterhetstillståndet men grunden för detta ståndpunktstagan-

de är icke, att nämnden finner förhållandena i nykterhetsavseende vara tillfredsställande i länet, utan den, att nämnden icke anser de i motionerna föreslagna åtgärderna ägnade att leda till åsyftat resultat.

Samtliga övriga hörda nämnder tillstyrka nykterhetsförbättrande åtgärder av olika slag. Bland de härvid framförda förslagen kunna nämnas
 en allmän begränsning av motboksinnhavarnas inköpskvantiteter,
 temporärt upphävande av bestämmelserna om efterhandsinköp,
 höjning av motboksåldern från 21 till 25 år,
 tidigare stängning av utminuteringsställena på lördagar och helgdagsaftnar,

minskning av antalet försäljningsställen för rusdrycker,
 indragning av inköpsrätt för personer, som åtnjuta fattigvård eller arbetslöshetsunderstöd,

d:o i fråga om personer, som icke fullgjort skattebetalning,

d:o i fråga om de minsta inkomsttagarna,

förbud mot utställande av transportkort (ev. endast för militärpersonal),

förbud för underårig att vara ombud vid inköp av rusdrycker,

förbud mot att vid inköp av rusdrycker använda ombud, som icke tillhör motboksinnhavarens familj,

utvidgning av kriminaliseringen av överlåtelse av rusdrycker att gälla jämväl mottagaren.

höjning av utskänkningsåldern (d. v. s. minimiåldern för gäst, till vilken utskänkning av rusdrycker må äga rum) från 18 till 21 år,

förbud mot utskänkning i samband med dans,

sänkning av utskänkningskvantiteterna till hälften,

skärpt kontroll å förbud mot att förvara spritdrycker i militärförläggning,

restriktioner i fråga om pilsnerförsäljningen,

förbud mot leverans av pilsnerdricka till militärförläggning samt

stränga restriktioner mot pantlånerörelsen till försvårande av pantsättning av gods för att anskaffa medel till inköp av rusdrycker.

Däremot ha nämnderna i allmänhet ställt sig avvisande till tanken på ytterligare höjningar av spritdrycksbeskattningen.

Rörande motiveringarna för de framförda förslagen får styrelsen hänvisa till de olika yttrandena

För egen del anför styrelsen följande.

Under sin verksamhet såsom uppsiktsmyndighet över alkoholistvården och tillsynsmyndighet över nykterhetsnämnderna erhåller socialstyrelsen kännedom om nykterhetstillståndet i landet, vilken dock på grund av uppgiftskälornas natur i första hand avser det samhällsskadliga alkoholmissbrukets omfattning. Styrelsen tvekar icke att på grundval av denna kännedom uttala, att det samhällsskadliga alkoholmissbruket alltjämt har en mycket stor utbredning i vårt land. Den korta tid som stått styrelsen till buds för att avgiva detta yttrande har icke medgivit styrelsen möjlighet att till stöd för detta uttalande förebringa statistiska uppgifter rörande exempelvis antalet nu aktuella fall av alkoholism under behandling av nykterhetsnämnderna. Att döma av inhämtade uppgifter härom för några år sedan, jämförda med den för styrelsen vid varje tidpunkt kända frekvensen av intagningsfall å alkoholistanstalterna, torde man dock kunna med ganska stor säkerhet uppskatta antalet av nykterhetsnämnderna behandlade alkoholistfall till 8,000 à 10,000. Denna siffra utgör emellertid endast en bråkdel av antalet alkoholmissbrukare i vårt land. Nykterhetsnämnderna ingripa nämligen av olika anledningar — såsom bristande kännedom om fallen på grund av uteblivna anmälningar, oförmåga och mångentades också bristande intresse för nämndernas lagenliga uppgifter — endast mot en del av de individer, som falla inom alkoholistlagens till-

lämplighetsområde. Det ligger i sakens natur att det icke är möjligt att ens tillnärmelsevis angiva hur stor denna del är. Socialstyrelsen tror sig likväl kunna våga det påståendet att den övervägande delen av alkoholistlagens klientel alltjämt undgår ingripande från nykterhetsnämnderna. Härtill kommer att alkoholistlagen tar sikte endast på vissa grupper av fall, nämligen sådana, där alkoholmissbruket medfört i lagen noggrant angivna särskilda följder. Utanför lagen och sålunda utanför nykterhetsnämndernas befogenhet falla därför alla övriga missbrukare, både sådana, vilkas missbruk medför andra än i lagen upptagna sociala skador, och sådana, vilka genom sitt missbruk endast skada sig själva — om nu sådana fall över huvud förekomma. Det är tydligt, att det icke finns någon möjlighet att göra en något så när exakt beräkning av förekomsten av dylika fall. Om man emellertid utgår från följande två förutsättningar, som sannolikt äga giltighet, nämligen att de av nykterhetsnämnderna faktiskt behandlade fallen i genomsnitt äro relativt avancerade samt att olika svårighetsgrader i alkoholism i stort sett fördela sig på samma sätt som andra former av social felanpassning, d. v. s. att de lättare fallen äro betydligt talrikare än de svåra fallen, ledes man till den slutsatsen att frekvensen av socialt skadlig alkoholism i vårt land kan uppskattas till flera tiotusental fall.

Denna bild av nykterhetstillståndet i vårt land torde icke överensstämma med den gängse uppfattningen. De helt visst betydande förbättringar på detta område, som ägt rum under den senaste mansåldern, ha nämligen varit ägnade att fördunkla synskärpan i fråga om de missförhållanden som fortfarande bestå. I alltför hög grad har man därför slagit sig till ro i insikt om att vårt land äger en god organisation för handeln med rusdrycker samt en någorlunda hjälplig organisation för att omhändertaga alkoholismens offer. Bidragande till denna avvaktande hållning har utan tvivel även varit, att de lättast tillgängliga indicierna i fråga om alkoholmissbrukets omfattning, nämligen uppgifterna om fyllerifrekvensens växlingar, i stort sett häntytt på en stabilisering på detta område och i varje fall icke haft någon alarmerande karaktär.

Av det ovan anförda framgår, att socialstyrelsen icke anser denna inställning till det aktuella nykterhetsproblemet för vårt land vara grundad på tillräckligt god kännedom om det verkliga läget. Trots faktorer av olika slag, som verka återhållande på alkoholbruket, såsom folkrörelserna — bildningsrörelsen, nykterhetsrörelsen, arbetarrörelsen och även idrottsrörelsen — den ökade tillgången på förströelse genom radio och film samt lagstiftningsåtgärder, häri inbegripen en numera mycket kraftig beskattning av rusdryckerna, har alkoholseden ett så kraftigt grepp om det svenska folket, att dess alkoholkonsumtion är en av de högsta i hela världen. Den invändningen, att denna höga genomsnittssiffra för konsumtionen av alkohol icke motsvaras av den motsvarande särställning i fråga om alkoholmissbrukets omfattning, enär vår organisation av handeln med rusdrycker syftar till att försvåra konsumtionen för eventuella missbrukare, äger säkerligen ett visst berättigande men lika visst är att man måste vara på sin vakt mot överdriven tilltro till de organisatoriska åtgärdernas effektivitet. I detta sammanhang måste för övrigt erinras om, att handeln med maldrycker alldeles icke förtjänar vitsordet att vara organiserad på ett ändamålsenligt sätt från nykterhetssynpunkt. För socialstyrelsen ter sig sålunda läget för vårt land i nykterhetsavseende så, att energiska åtgärder för en förbättring av nykterhetstillståndet skulle ha varit av behovet påkallade, även om det hade rått normala förhållanden i andra avseenden. Den allvarliga allmänna situationen för vårt land är självfallet ägnad att skärpa detta behov.

En allmän förutsättning för efterföljande diskussion om dessa åtgärder

är, att det statsfinansiella intresset av en stor försäljning av rusdrycker icke får utgöra hinder för restriktiva åtgärder, som finnas önskvärda från nykterhets synpunkt.

Det individuella kontrollsystemets grundidé är, att varje konsument skall äga inköpa allenast så stor myckenhet spritdrycker, som motsvarar hans legitima behov, detta begrepp taget i konventionell mening. Detta idealläge har man vid tillämpningen givetvis aldrig kunnat uppnå utan det har vid varje särskild tidpunkt förefunnits större eller mindre differenser mellan den faktiska tilldelningen och de inköpsberättigades behov. I samma mån som dessa differenser växa, ökas möjligheterna för dem, som enligt lagstiftningen skola vara avstängda från tillgång till spritdrycker, att genom överlåtelse erhålla sådana. Genom skattehöjningarna på hösten 1939 minskades självfallet efterfrågan för legitima behov av spritdrycker för en stor del av de inköpsberättigade. Då en minskning av tilldelningarna icke samtidigt genomfördes, inträdde med ett slag en mycket kraftig försämring i fråga om tilldelningarnas anpassning efter motboksinnehavarnas efterfrågan för eget behov. Den illegala tillgången på spritdrycker för ungdom och andra personer, som enligt lagstiftningens anda böra hållas avstängda från dylika drycker, har såsom en följd härav ökat i hög grad. Uppgifter från olika håll i landet häntyda också mycket bestämt på att överlåtelse av motbokssprit numera förekommer i avsevärt större omfattning än före skattehöjningarna. Det nuvarande läget kan i själva verket karakteriseras så, att det praktiskt taget icke finnes några svårigheter för icke-motboksinnehavare att komma över spritdrycker.

Vad som i första hand är erforderligt är sålunda en sådan justering nedåt av tilldelningarna för motboksinnehavarna, att antalet för överlåtelse tillgängliga kvantiteter, s. k. överskottslitrar, reduceras i möjligaste mån. På grund av motboksstockens stora omfattning blir det härvid nödvändigt att åtminstone i första hand framgå med generella bestämmelser. Då den totala inköpskvantiteten av spritdrycker till följd av skattestegringarna har minskat med omkring 20 procent men numera en större del än tidigare av inköpen avser överskottslitrar för överlåtelse, bör den genomsnittliga reduceringen av tilldelningarna tydligen vara större än 20 procent för att det avsedda syftet skall vinnas.

Detta resonemang leder till att den maximala tilldelningskvantiteten å 4 liter i månaden omedelbart bör sänkas till högst 3 liter i månaden samt de lägre tilldelningskvantiteterna reduceras i motsvarande proportion, d. v. s. med åtminstone 25 procent. Förslagsvis synes följande schema kunna ifrågakomma.

Nuvarande tilldelning, liter i månaden	sänkes till, liter i månaden,
4	3
3	2
2	$1\frac{1}{3}$
1	$\frac{2}{3}$

Någon generell nedsättning av tilldelningskvantiteter som understiga 1 liter i månaden torde icke böra genomföras.

En på angivet sätt företagen schematisk nedsättning av tilldelningskvantiteterna är emellertid endast att betrakta såsom en första approximation och bör så snart ske kan åtföljas av en individuell omprövning av varje motboksinnehavares tilldelningskvantitet. Därvid höra vidtagas sådana justeringar i höjande eller sänkande riktning, vartill de individuella omständigheterna föranleda, dock med iakttagande av att maximikvantiteten 3 liter i månaden icke må överskridas i något fall.

Enligt socialstyrelsens mening har den väsentliga höjningen av spritdryckernas pris under hösten 1939 haft till följd att motboks innehavarens ekonomiska förhållanden böra anses utgöra en viktig faktor vid fastställandet av dennes tilldelning. Det sammanlagda priset på en månadsranson å tre liter av den billigaste brännvinsorten uppgår ju numera till inemot 30 kronor, ett belopp som utgör en kraftig avrättning på en liten inkomst. Särskilt under nuvarande tider med stigande allmänna levnadsomkostnader skulle det vara ansvarslost att förbise, att tilldelningskvantiteten för ett mycket stort antal av motboks innehavarna faktiskt framstår såsom den kvantitet, som vederbörande normalt skall inköpa. Det får heller icke förbises att en från ekonomisk synpunkt alltför stor tilldelning kan innebära en frestelse för motboks innehavaren att utnyttja den möjlighet till en lättförtjänt inkomst, som överlåtelse av överskottslitrarna skänker, en frestelse som kan vara särskilt svår att motstå i en tid, då övriga inkomster visa sig alltmer otillräckliga. En alltför riklig tilldelning kan sålunda vara ägnad att främja brottsliga handlingar, eftersom överlåtelse av spritdrycker är en brottslig handling. Hänsyn både till den enskilde motboks innehavarens ekonomi och hans välfärd i övrigt bjuda därför, att den ekonomiska synpunkten tillerkännes större beaktande, då de individuella tilldelningarna fastställas, än vad hittills varit påkallat. I fråga om personer med små inkomster bör sålunda tilldelning lämnas med varsamhet. Vad beträffar personer i så pass bräckliga ekonomiska omständigheter att de, annat än tillfälligtvis, måste taga i anspråk det allmännas hjälp, t. ex. i form av fattigvård, arbetslöshetsunderstöd e. d., förefaller det socialstyrelsen, som om rusdryckslagstiftningens ledande grundsats — att all försäljning av rusdrycker skall ordnas och handhas så att därav uppkommer så ringa skada som möjligt — måste leda till att dylika personer under nu rådande förhållanden i regel böra vara avstängda från varje tilldelning av rusdrycker. Samma grundsats synes också föranleda, att personer som åtnjuta tilläggs pension böra åtnjuta allenast mycket starkt begränsad tilldelning.

Den invändningen att nu förordade större hänsynstagande till de ekonomiska synpunkterna skulle innebära en ordning, som vore odemokratisk och därför icke borde godtagas, vilar på den tysta förutsättningen att rätten att inköpa spritdrycker utgör en obetingad rättsförmån för medborgaren, en uppfattning som visserligen är allmänt gängse men svårligen kan godtagas av lagstiftaren.

En av den ekonomiska synpunkten dikterad mera snäv inställning torde också vara påkallad i nuvarande läge gentemot sådana motboks innehavare, som icke fullgöra sin skattskyldighet. Socialstyrelsen finner det för sin del naturligt att i varje fall upprepad underlåtenhet att betala skatt skall utgöra skäl för avstängning av tilldelning, oavsett om denna underlåtenhet, såsom i 3 § 4 kap. rusdrycksförsäljningsförordningen förutsättes, kan anses ådagalägga bristande skötsamhet i ekonomiska angelägenheter.

En del av de hörda nykterhetsnämnderna ha, under hänvisning till att nykterhetstillståndet bland ungdomen försämrats, förordat en höjning av minimiåldern för inköpsrätt från den nuvarande å 21 år till 25 år. Med avseende härå må framhållas, att 1937 års rusdrycksförsäljningsförordning noga inskräper för de tillämplande myndigheterna vikten av att dessa vid fastställande av tilldelningskvantiteterna taga behörig hänsyn till åldern. Systembolagen torde i åttlydnad härav ha utövat en ganska restriktiv gallring bland motbokssökande yngre personer och strängt begränsat tilldelningarna till de härvid icke helt utgallrade. Med hänsyn härtill synes icke mycket vara att vinna genom den föreslagna höjningen av motboksåldern. Det bör i detta sammanhang även beaktas att dessa åldersklasser av motboks innehavare ofta ha relativt goda inkomster — nämligen i förhållande till sina försörjningsplikter

— och därför utgöra potentionella kunder inom den illegala handeln, därest de skulle bli avstängda från lagliga inköpsmöjligheter. Socialstyrelsen anser sig därför icke kunna förorda en temporär, generell höjning av motboksåldern. Enligt styrelsens mening är det icke tillrådligt att gå längre i detta avseende än att föreskriva, att utlämnande av nya inköpstillstånd till personer under 25 år allenast bör ske i undantagsfall, när särskilda skäl härtill äro.

Ett mycket stort antal av nykterhetsnämnderna ha tillstyrkt ett åtminstone temporärt upphävande av bestämmelserna om efterhandsinköp. Det är i och för sig helt naturligt, att det fallit i ögonen för nämnderna, att dessa bestämmelser, som möjliggöra för en motboksinnehavare att samla och på en gång inköpa en ganska stor kvantitet av hans egna överskottslitrar, kan ha underlättat den illegala överlåtelsestrafiken. Det får nog också anses vara ostridigt, att en betydande myckenhet av inbesparade men tack vare efterhandsbestämmelserna alltför värdefull motvikt mot den typiska ransoneringsmentaliteten att för all del till sista droppen utnyttja sin inköpsrätt, för att de utan tvingande skäl böra slopas. Att överlåtelse kunnat äga rum av efterskottsvis inköpta spritdrycker beror ju därpå att tilldelningarna varit större än behovet. Om en bättre anpassning av tilldelningarna till behovet genomföres, minskas sålunda riskerna för överlåtelse av efterskottslitrar. Med hänsyn härtill synes det vara berättigat att vänta, att flödet av överskottslitrar till överlåtelsestrafiken väsentligen skall sina, om de av socialstyrelsen förordade begränsningarna i tilldelningarna bli genomförda. För att icke förefintligheten av besparingskvantiteter av de hittillsvarande alltför stora tilldelningarna skola fördröja torrläggningen av den illegala handeln, torde emellertid under övergångstiden efterhandsinköp icke böra få äga rum av större kvantitet än som skulle ha varit tillgänglig, om nedsättningen av den nya lägre tilldelningen hade ägt rum sex månader tidigare än i verkligheten. En åtgärd, som icke väsentligen skulle skada de gynnsamma verkningarna av anordningen med efterhandsinköp men dock vara ägnad att minska de överlåtelse risker, varmed man även framdeles måste räkna, synes vidare vara att begränsa den tidsperiod, varunder efterhandsinköp får göras, från sex månader till förslagsvis tre månader. Om så sker, och det samtidigt inskärpes på ett auktoritativt sätt för de tillämpande myndigheterna, att deras skyldighet att handhava försäljningen av rusdrycker på sådant sätt att därav uppkommer så ringa skada som möjligt, självfallet även äger giltighet i fråga om efterhandsinköpen, och att systembolagen sålunda obetingat äga befogenhet att vägra efterhandsinköp, som i något avseende är ägnat att ingiva betänklighet, har man enligt socialstyrelsens mening god förhoppning om att de hittillsvarande olägenheterna av efterhandsbestämmelserna skola bli avlägsnade medan de goda verkningarna av desamma skola kunna göra sig gällande.

Några nämnder ha rekommenderat tidigare stängning av utminuteringsställena på lördagar och helgdagsaftnar såsom en nykterhetsfrämjande åtgärd. Det skäl, som föranledde en utsträckning av försäljningstiden under dessa dagar genom 1937 års förordning, nämligen det förhållandet att en stor del av systembolagens kundkrets förlägger sina inköp just till dessa dagar och att kontrollen av inköpen blev lidande av att expeditionstiden tidigare var för kort, äger emellertid alltför giltighet. Den ifråga-

satta åtgärden skulle därför sannolikt ha rakt motsatt verkan till den åsyftade, såvida man icke ginge så långt som att förbjuda all utminuter-
ring under nämnda dagar, vilket emellertid torde vara en mera drastisk
och irriterande än egentligen nykterhetsfrämjande åtgärd.

Beträffande övriga av nämnderna framförda förslag angående restriktioner inom utminuter-
ingen av rusdrycker — nämligen minskning av antalet försäljningsställen, förbud mot utställande av s. k. transportkort,
förbud för underårig att vara ombud vid inköp av rusdrycker, förbud mot
att vid inköp av rusdrycker använda ombud, som icke tillhör motboks-
innehavarens familj, samt utvidgning av kriminaliseringen av överlåtelse
av rusdrycker att gälla jämväl mottagaren — inskränker sig styrelsen till
att något beröra de båda sista.

Det kan i själva verket anföras starka skäl för en restriktiv inställning
gentemot motboksinnehavarnas anspråk att få anlita ombud vid inköp av
rusdrycker. Framför allt kommer härvid i betraktande, att den kostnads-
fria försändningen onödiggjort ombud för en mycket stor del av motboks-
innehavarna och just den del, som tidigare haft särskilt behov av att an-
lita ombud. Då det icke kan råda tvivel om att inköp genom ombud ofta
underlättar överlåtelse av rusdrycker, enkannerligen till ombudet självt,
som sålunda faktiskt köper för egen räkning ehuru i annans namn, skulle
en inskränkning av ombudsköpen väl ansluta sig till de av styrelsen ovan
förordade åtgärderna. Styrelsen anser därför att det bör tagas under över-
vägande att införa den ordningen, att en motboksinnehavare för att över-
huvud äga inköpa rusdrycker genom ombud skall hava i förväg inhämtat
tillstånd härtill av vederbörande systembolag, vilket tillstånd till yttermera
visso skall gälla allenast viss bestämd, eller eventuellt vissa bestämda per-
soner (vilkas namnteckningar böra vara upptagna i motboksinnehavarnas
ansökan i ärendet).

Angående förslaget att utvidga kriminaliseringen av överlåtelse av rus-
drycker till att även omfatta mottagaren vill socialstyrelsen endast fram-
hålla, att tanken härpå icke är ny men att den avvisats av praktiska skäl,
i det att det ansetts vara ägnat att avsevärt förminska möjligheterna att
komma till rätta med överlåtelsefall, om båda de inblandade parterna vore
underkastade straffansvar.

Bland nykterhetsnämndernas förslag ingå även restriktiva åtgärder i
fråga om utskänkningskvantiteten. Med avseende å räckvidden i nykterhetsavseende
av restriktioner inom utskänkningskvantiteten må erinras om att denna försäljnings-
gren omfattar allenast omkring en tiondel av hela detaljhandeln med rus-
drycker. Även om det väl måste anses, att utskänkningskvantiteten är en för nykter-
hetstillståndet relativt farligare försäljningsform än utminutereringen, torde det
förhålla sig så, att ingripanden på detta område icke äga lika stor betydelse
som restriktioner inom utminutereringen. Att det likväl torde vara nödvän-
digt att även vidtaga inskränkningar inom utskänkningskvantiteten beror framför
allt därpå, att all erfarenhet visat, att begränsningar inom utminutereringen
plåga utlösa en stegring inom utskänkningskvantiteten, så vida denna icke samtidigt
göres till föremål för likartad reglering.

Med hänsyn härtill finner socialstyrelsen det föreliggande starka skäl för
en sänkning av den maximala utskänkningskvantiteten å 15 cl med ungefär
en tredjedel. Däremot är styrelsen rätt tveksam angående effektiviteten
av en höjning av utskänkningsåldern från 18 år till exempelvis 21 år. Även
om man kunde förutsätta den bästa vilja hos utskänkningspersonalen att
efterkomma en sådan bestämmelse, skulle det uppenbarligen erbjuda stora
svårigheter för denna personal att tillämpa föreskriften. En mera verk-
sam åtgärd mot ungdomens konsumtion av rusdrycker vore säkerligen en

föreskrift av den innebörden, att utskänkningskvantiteterna vid danskväl-lar skola vara avsevärt lägre än under andra dagar, förslagsvis högst hälften.

Med avseende å möjligheten att utan särskilda lagstiftningsåtgärder före-taga inskränkningar i detaljhandeln med rusdrycker må hänvisas till stadgandet i 3 kap. 22 § rusdrycksförsäljningsförordningen, som äger till-lämpning »då krig eller omedelbar krigsfara råder så ock då arbetslöshet eller nöd i större omfattning föreligger» och innehåller bemyndigande för Konungen att, »där så prövas nödigt, meddela förbud mot bedrivande av detaljhandel eller föreskriva erforderliga inskränkningar däri».

Kännedom om alkoholmissbruk och alkoholmissbrukare i vårt land ger den bestämda insikten att maltdryckerna, trots sin relativt svaga alkohol-halt, spela en mycket viktig roll för uppkomsten och vidmakthållandet av alkoholmissbruket. En aktion mot det aktuella alkoholmissbruket, som icke omfattade åtgärder mot pilsnermissbruket, skulle därför vara ofullständig och i stor utsträckning verkningslös. I betraktande härav är det mycket naturligt, att en stor del av nykterhetsnämnderna föreslagit inskränkningar i pilsnerförsäljningen. Då handeln med maltdrycker icke är ens tillnärmel-sevis så väl organiserad från nykterhetssynpunkt som rusdryckshandeln, är det emellertid långt svårare att hastigt genomföra önskvärda restriktioner inom densamma än med avseende å rusdryckerna. Socialstyrelsen får där-för i detta sammanhang nöja sig med att konstatera, att det från nykterhets-synpunkt är angeläget, att frågan om en slutlig reglering av maltdryckshan-teringen, varom utarbetat förslag föreligger sedan fem år tillbaka, upptages till avgörande snarast möjligt.

Socialstyrelsen vill till slut framhålla, att den samhällsinstitution, som har till uppgift att bekämpa alkoholmissbruket genom att ingripa mot missbru-kare samt lämna bistånd och hjälp åt deras familjer, nämligen nykterhets-nämnden, mångenstädes är bräcklig och därför i stort behov av stöd från staten. Det skulle därför vara en åtgärd rakt motsatt de remitterade mo-tionernas syften att minska statens bistånd och stöd åt dessa organ.

I detta sammanhang må ock påpekas, att genomförandet av sådana restrikt-iva åtgärder, som av styrelsen föreslagits, hur naturliga de än vid ett ob-jektivt bedömande måste anses vara i nuvarande allmänna läge, som tvinga till alltmer snäva inskränkningar i fråga om olika sidor av livets nödtorft, likväl på många håll torde komma att mötas av brist på förståelse. En upp-lysningsverksamhet, varigenom skälen för de vidtagna åtgärderna på ett klart och lättfattligt sätt framlades för allmänheten — och därvid icke minst för dem som närmast ha att genomföra de nya åtgärderna, såsom system-bolagspersonalen men även socialvårdsfunktionärer inom olika institutioner — skulle därför vara önskvärd av flera skäl, särskilt för att i sin mån bi-draga till en lojal efterlevnad av de nya bestämmelserna. Styrelsen har emel-tertid icke ansett sig böra på detta stadium ingå på frågorna om organet för denna verksamhet och formerna för densamma utan inskränker sig till att understryka behovet av information på detta område.

Sammanfattning av styrelsens förslag:

1) Omedelbar generell nedsättning av motboksinnhavarnas tilldelning av spritdrycker, vilken så snart ske kan bör åtföljas av en individuell ompröv-ning av tilldelningarna, varvid bland annat även motboksinnhavarnas eko-nomiska förhållanden samt bristande skattebetalning böra beaktas.

2) Utlämnande av nya inköpstillstånd till personer under 25 år allenast i undantagsfall.

3) Bestämmelserna om efterhandsinköp upphöra att äga giltighet i fråga om förefintliga besparingskvantiteter av den nuvarande tilldelningen men gälla, retroaktivt, beträffande den nya, begränsade tilldelningen; samtidigt nedsättes den tidsperiod, varunder efterhandsinköp får ske, från sex månader till tre.

4) Motboksinnehavares rätt att begagna ombud vid inköp av rusdrycker begränsas.

5) Sänkning av den maximala utskänkningskvantiteten å 15 cl med en tredjedel och ytterligare nedsättning vid utskänkning i samband med dans.

6) Förord för att frågan om en slutlig reglering av maldryckshanteringen upptages till avgörande snarast möjligt.

7) Behovet av särskild information för allmänheten angående de skärpta restriktionerna påpekas.»